

Det 21. århundrede tilhører feminismen

- samtale med Richard Rorty

De er nok den mest berømte pragmatist i amerikansk filosofi i dag - og i den amerikanske tradition står De især tæt på Dewey til forskel fra James og Peirce. Her i Danmark betragtes pragmatismen ofte som en forældet århundredskifte-filosofi; kan De kort skitsere pragmatismen, som De forstår den, og hvad der især er vigtigt i den i dag?

Min grund til at foretrække Dewey er hans tilknytning til politikken. James' pragmatisme er mere orienteret mod religionen og Peirces igen mod videnskaben. Man kan sige det sådan, at Dewey gjorde for amerikansk filosofi, hvad Nietzsche gjorde for den tyske, nemlig at stille spørgsmålet: Hvad nu hvis Darwin har ret, hvad nu hvis vi virkelig bare er kloge dyr, hvad indebærer det så for vores moral? Nietzsche drog den konsekvens, at man så måtte vende kristendommen og hele oplysnings-traditionen ryggen, medens Dewey gjorde noget andet, lavede en art syntese mellem Hegel og Darwin - egentlig langt mere ambitiøst end både James og Peirce. James var mere elskelig og også mere læselig - Dewey er ofte kedelig, men ambitiøs og systematisk. Jeg kommer til at tænke på en fransk bogtitel fra 1908: *Pragmatisme - romantisme utilitaire* (Pragmatisme, en utilitaristisk romantik) - med et kapitel der hed 'Nietzsche - den tyske pragmatisme'. Den fyr, der skrev den havde fat i det rigtige. Nietzsche og pragmatismen er to sider af samme sag. Men James og Dewey elskede demokratiet, medens Nietzsche hadede det - det er så på den anden side forskellen. Den antimetafysiske tradition fra Nietzsche, der medbragte det antidemokratiske, blev så samlet op af Heidegger og ført videre i vort århundrede. Dewey har også hele denne traditions kritik af metafysikken, men ingen foragt for demokratiet. Han har alle postmodernismens fordele, men er alligevel *a nice guy!*

I USA har pragmatismen i vort århundrede været i stadig konflikt med den analytiske filosofi. Den analytiske filosofi anser filosofien for at være en veldefineret akademisk disciplin, hvorimod pragmatismen vil være en slags generel refleksion over sociale spørgsmål. De har tidligere talt om et 'anti-pragmatisk bagslag' i amerikansk filosofi. Hvordan vil De vurdere situationen i amerikansk filosofi og specielt pragmatismen i dag?

Der er stadig en ekstremt stædig modstand mod pragmatismen. Dog er der sket en genkomst af pragmatismen i sprogfilosofien, hos folk som Quine, Putnam, Davidson, specielt den sidste... Men grundene til, at folk er modvillige er, at pragmatismen opløser alle de filosofiske standarddistinktioner: kognitiv/moralsk, videnskab/-

fiktion og så videre i et homogent tomrum - og folk føler, at hvis der ikke er nogen dualismer fra Kant-Frege-Carnap traditionen tilbage, så er den filosofiske profession i fare. Det er den også! Og det bør den være. Derfor er folk som Davidson, som jeg beundrer meget, også overordentlig modvillige mod den brug, jeg gør af dem - for de ønsker ikke, at den analytiske filosofi skal bringes i fare.

Mellem Deres to hovedværker - Philosophy and the Mirror of Nature og Contingency, Irony, and Solidarity - ser der ud til at være et vist skifte for så vidt som De er blevet mere romantisk. Snarere end den 'hermeneutiske konversation' som var filosofiens ideal i den første bog, understreger De nu 'the romance of self-creation' som den eneste rolle for filosofien...

Nej, det er ikke nødvendigvis dens eneste rolle, filosofien er efter min mening slet ikke noget, som har en specifik rolle - det er den alt for udflydende til. Men det er rigtigt, der har været dette *turn* i min tænkning. Det er nok sat igang af min læsning af litteraten Harold Bloom, der har en teori om, at al ny kunst skabes i en angst for påvirkning fra gammel kunst, altså for at kunstneren vil skabe sig som original person. Bloom sætter metaforbegrebet sammen med det hegelske *stuff* om, hvordan ånden gennemarbejder sig selv igen og igen og derved åbner nye horisonter - en syntese af Hegel og Davidson.

Men det involverede samtidig distinktionen mellem det offentlige og det private?

Ja..., det er et andet tema. Grunden til at jeg gjorde så meget ud af dette er, at jeg indså, at jeg havde to forskellige slags helte, nemlig de filosoffer, jeg har nævnt, og så Nabokov, Proust og andre forfattere, der var utroligt vigtige for mig, men som ikke har omfattende projekter af Deweys slags. Jeg ville undgå at sige som Sartre gjorde om Proust, at han blot var et æstetisk klynkehovede i et korkforet værelse uden relevans for menneskeheden - jeg ville forsvare Proust mod Sartre. Og det kunne jeg gøre ved at forstå både mine filosofiske og litterære helte igennem Harold Bloom. Jeg ville beskytte liberalismen mod Nietzsche på den ene side, og på den anden side beskytte romantikken mod anklagerne for irrationalisme og de politiske argumenter mod den. Da jeg var dreng, da lærte jeg, at Heidegger = nazisme, og at Carnap = demokrati - men nu kunne jeg argumentere for, at Heidegger, Derrida og en hel stak andre tænkere, der skriver for et halvt dusin venner, overhovedet ikke er politisk farlige. Det er min reaktion mod situationen i filosofien i USA, der stiller Carnap op mod Heidegger. Jeg siger: Derrida er *great fun*, hvis man kan lide den slags! Men det har ingen politisk funktion. Selv om Derrida og hans elever måske selv tror det, så gør jeg ikke.

Hvad synes Derrida i øvrigt om Deres portræt af ham?

Det ved jeg ikke. Han kommer da med opmuntrende svar, når vi udveksler bøger. Den franske filosof Jacques Bouveresse med alt sit *anti-Derrida stuff* har skrevet om mig, at Derrida måtte hade mig. *So what?* Måske gør han. Han har sin Derrida, jeg har min!

Og hvordan er bogen i det hele taget blevet modtaget?

Reaktionen på den bog var så elendige, at jeg troede jeg havde en skrue løs. Anmeldelserne var absolut rædselsfulde. Måske forsøgte jeg for mange ting på een gang. Halvfems procent af anmelderne siger, at skellet mellem privat og offentlig er skandaløst. Ud af halvtreds anmeldelser var der kun to positive. Men det underlige er, at folk alligevel køber bogen, selvom ingen kan lide den. I Amerika er det stadig en udbredt opfattelse, at de Man, Heidegger, Derrida og Hitler alle er medlemmer af samme bande, så hvis man siger noget pænt om en af dem, er man automatisk en af *the bad guys*. De europæiske anmeldelser har gennemgående været mere venlige.

Den amerikanske venstrefløj kunne heller ikke lide den?

Nej! For dem er filosofi stadig defineret ved 'politisk relevans' i marxistisk forstand.

De taler om et skel mellem liberal, offentlig politik og privat, æstetisk selvrealisering, og De taler om, at vi nok med demokratiet har haft vor sidste afgørende udskiftning af politisk vokabular - altså et 'end of radical politics'. Disse teser ligner til forveksling dem Francis Fukuyama blev berømt på i sin artikel 'End of History' og den efterfølgende bog. Hvad mener De om disse ligheder?

Ja, med hensyn til Fukuyama har jeg kun læst artiklen, ikke bogen. Men alle anmelderne siger det samme: han kan ikke finde ud af, om han overhovedet kan lide liberalismen eller ej. På den ene side har liberalismen skabt Nietzsches 'sidste menneske' og det er gyseligt - på den anden side har vi vundet den kolde krig, *and that's great*. Det er at sætte sig mellem to stole. Det, jeg forsøgte at sige var, at 'det sidste menneske' er fint. Det er alt, hvad politikken kan håbe på at skabe. Ideen om historiens afslutning følger af Deweys ide om politikken som experimentel: når de borgerlige revolutioner først har sejret er det kun et spørgsmål om at behandle forskellige problemer efterhånden som de dukker op - uden nogen omfattende social teori af nogen slags.

Det er lige ved, at De i Deres tænkning skitserer to modeller for filosofi: en

Deweysk, liberal, politisk og en Derridask, ironisk, privat.

Hvad jeg gerne vil væk fra, er at filosofi skulle være en *natural kind*, at det skulle være en enhedlig beskæftigelse. Jeg tror ikke filosofi er en ting eller en disciplin. Det er bare nogle mennesker, der er blevet interesseret i en bestemt række bøger. Derrida læste nogle bøger og samlede dem op til sin ekstraordinært specielle reaktion på Heidegger. Dewey og Derrida er begge parasitter på de samme figurer i fortiden - den ene med mere offentlige, den anden med mere private interesser, men jeg ser ingen grund til at *vælge* den ene frem for den anden.

En af de kontinentale filosoffer, som Deres tænkning ligner mest, er italieneren Vattimo med den såkaldt 'svage tænkning'. Men I adskiller jer helt med hensyn til Heidegger. De pragmatisk synspunkter, der får Dem til at afvise dele af Heideggers arbejde, specielt den sene Heidegger - det er præcis de synspunkter han trækker ud af Heidegger! Kunne Heideggers begreb om 'Væren' forstås - ikke som et eller andet mysteriøst væsen, der lurder bagved de værende ting - men som manglen på et sådant væsen, og dermed et begreb for den menneskelige histories kontingens?

Ja, jeg er simpelt hen ansat hos Vattimo i Torino i denne måned, jeg er gæsteprofessor der. Og selvfølgelig kan man gøre det som De foreslår. Det eneste der gør mig nervøs i Vattimos arbejde er *the stuff about 'pietas'*, hans meget ærbødige tone - men det er en temperamentsforskel. Generelt foretrækker jeg Vattimo og Gadamer frem for Heidegger, fordi de har humor. Det har Heidegger overhovedet ikke! Men jeg kan allerbedst lide Derrida, fordi han har endnu mere humoristisk sans.

Den nulevende amerikanske sprogfilosof Donald Davidson er blevet stadig mere afgørende i Deres arbejde, specielt omkring begrebet om sandhed. Pragmatismen betragtes ofte som en art sociologisk sandhedsteori - sandhed er det, som en social gruppe tror på. Men De har altid afvist denne teori. Men nu har De med Davidson opgivet enhver sandhedsteori, ethvert forsøg på at definere sandhed. Men hvilken nytte tjener sandhedsbegrebet så?

Det har kun én... nej, det har faktisk to anvendelser. Den ene er det, Davidson i forlængelse af Tarski kalder en sandhedsteori for et sprog. Dette sandhedsbegreb er reelt, men også trivielt. Davidson kritiserer mig for at sige, at det er uden forklaringskraft, for en sandhedsteori forklarer sproglig adfærd. Men det han kalder en sandhedsteori, kunne man lige så godt kalde en meningsteori eller et sæt sociologiske generaliseringer om en bestemt gruppe. Så det er en strid om ord. Dét jeg hævder, og som Davidson er enig i, er at man ikke kan forklare en teoris succes ved at sige, at den er sand - sandhed *forklarer* simpelt hen ikke noget, den er et hjul, som

ikke spiller nogen rolle i mekanismen. Bortset fra Davidsons sandhedsteorier er der kun én nyttig anvendelse af ordet - nemlig som en slags forsigtighedsforanstaltning - en påmindelse om, at det, man tror underbygget i dag, kan skifte... Når jeg nu siger, at viden ikke blot er 'justified belief', men 'justified true belief' - underbygget sand antagelse - så er det bare en gestus rettet mod fremtiden eller mod resten af verden. Det, der er afgørende for os pragmatikere, er, at sandheden ikke er en forbindelse mellem os og verden, men en forbindelse mellem os og en åben fremtid.

Det ser også ud til at Davidson i nogen grad har erstattet Wittgenstein som dén sprogfilosofiske helt.

Ja, for meget af det, Wittgenstein blot antyder, er udfoldet nøjere hos Davidson. Jeg anser Davidsons arbejder for et fremskridt i filosofien, måske ikke et dramatisk fremskridt, men han bliver ved at offentligøre artikler, som får mig til at skifte mening, så der må være fremskridt. Man kan sagtens overbevise sig om, at det Davison siger i sine seneste artikler, er det samme som det, Wittgenstein sagde i *Filosofiske undersøgelser*. Men hvem i alverden ved, hvad Wittgenstein faktisk sagde?

Som baggrund for Deres tænkning opridser De tit en scene med to slags filosoffer - een, der er metafysisk, moraliserende, antager at sandheden eksisterer ude i verden og tror på historien som projekt - og en anden, der er liberal, ironisk og koncentrerer sig om specifikke reformer og privat selv-skabelse. Men er det ikke unfair at tegne sådan et billede af sin modstander ved at bunke en hel serie positioner - der ikke behøver være identiske - sammen i een skikkelse, som ingen kan identificere sig med. Det synes at være absolut muligt at være enig f.eks. i Deres ideer om politik, moral og historie uden at være det i Deres forestilling om sandhed og videnskab?

Ja, det er forskellen mellem f.eks. Bernard Williams og mig selv. Vores kritik af det han kalder 'det kantske moralitets-system' er i det store og hele den samme. Vi følger begge Deweys kritik af neokantianerne, som på sin side gentager Hegels kritik af Kant. Men vores uenighed drejer sig om, hvorvidt videnskab og etik er væsensforskellige, og det tror jeg ikke, de er.

Men er den metafysiker, De bekæmper, så ikke lidt af en stråmand?

Jo, det er sikkert rigtigt. Jeg bundter alt det sammen, som jeg ikke kan lide!

I stedet for sandhed taler De om en stadig kamp mellem nye og gamle metaforer. Men kan denne kamp kæmpes uden at parterne påkalder sig sandhedsbegrebet?

Ja, det tror jeg. Man holder bare op med at sige: det I beskriver er fremtrædelse, nu skal jeg vise jer det sande væsen. I stedet sammenligner man to opfattelser og måler fordelene ved hver af dem. Så man skipper bare spørgsmålet om sandhed og virkelighed. De dage, hvor jeg tror, filosofien har en betydning, tror jeg, at dens eneste betydning består i at dreje vores interesser væk fra spørgsmålet: er vi i kontakt med virkeligheden? - og over mod spørgsmålet: kan vi få en beskrivelse af, hvad der foregår, som vil være til større glæde for os end den, vi har nu? - Det ville være en dybtgående kulturel forandring.

En central påstand i Deres teori er 'kontingensen' i sproget, selvet og generelt kulturelle objekter. Men er det ikke kun muligt at anvende kontingens-begrebet i forhold til en eller anden teori, om det der ikke forklares inden for den teori? Er det ikke en selvmodsigelse at gøre netop kontingensen til et universelt udsagn - som når De et sted taler om 'kontingensens universalitet og nødvendighed'?

Det er jo en art vits, mener jeg. Det råd, jeg giver er bare, at sproget nok er mere kontingent, end man plejer at tro!

Altså ikke, at det er fuldstændig kontingent?

Nej...

Et specielt og provokerende ord, De ofte bruger, er 'etnocentrisme', som både betegner en meta-filosofisk opfattelse af, at man ikke kan gå ud af sit eget skind, og på den anden side den politiske kendsgerning, at man faktisk identificerer sig med et særligt fællesskab...

Jeg startede med at bruge ordet i en kontrovers med Clifford Geertz omkring det Lévi-Strauss har kaldt UNESCOs desperate kosmopolitisme. Men frygten for at være indelukket i sin egen kultur er en temmelig ny vestlig ide - forestillingen om, at kulturer er sammenlignelige og kan tilskrives værdi ligesom kunstværker. Det er en etnocentrisk ide! Som i øvrigt må bedømmes på sine fortjenester. At bekymre sig om etnocentrisme er selv etnocentrisk... så jeg siger: slap af og vær etnocentriske! Lad være med at bekymre dig alt for meget om, hvorvidt din kulturelle tolerance selv er en etnocentrisk ide. Man kan ikke forlade sin hud! Alt hvad pragmatismen kan gøre, er at minde folk om, at filosofiske ændringer sker ved at man åbner nye logiske rum. Denne betoning af romantisk selv frembringelse er, om man vil, den radikale side af pragmatismen. Det er det, der forbinder den med f.eks. feminismen. Feministerne bryder sig ikke om mig. Dels fordi de ikke accepterer adskillelsen af det offentlige og det private, og dels fordi de ser pragmatismen som en konventionalisme, der ikke

giver håb for dem, der står uden for de konventionelle opfattelser.

Politisk er De for en eller anden form for velfærdsreformisme og mod radikale og revolutionære forestillinger. Men er der ikke brug for revolutionær retorik for at fremkalde reformer?

Hvad der kunne true reformerne er, hvis der ikke bliver ved med at komme nye grupper frem og sige: vi er udenfor! I troede nok, at I havde en fantastisk velfærdsstat kørende, men se på os! Revolutionsretorikken giver flere problemer, end den er værd, den er en pointeløs arv fra marxismen. Men i USA - hvis vi kunne få noget i retning af en velfærdsstat, så ville det være herligt. Alle andre stater tilstæber lighed i uddannelse og i sygebehandling - hvorfor kan vi ikke gøre det?!

Men kan der komme en ny sag til at afløse den socialistiske retorik, som De foreslår den amerikanske venstrefløj, the liberal left, at opgive?

Lad mig komme med *a gimmicky answer*: feminismen. Luce Irigaray har sagt: feminismen vil blive for det 21. århundrede, hvad socialismen blev for det tyvende.

Gys og gru!

Måske er det korrekt. I vort århundrede sagde de intellektuelle, »I behøver os for at se de muligheder, der gemmer sig på den anden side af privat ejendomsret og kapitalisme«, men hvis vi antager, at der ikke er sådan nogen muligheder, så vil de intellektuelle helt givet se sig om efter et nyt område, hvor de kan placere deres radikalitet. Og feminismen kunne meget vel være svaret: en fantastisk historie om undertrykkelse uden nogen begyndelse. Min favoritfeminist, McKinnan, siger om Foucaults *Seksualitetens historie*, at han ligesom alle andre mandlige historikere har en masse forestillinger om forskellige perioder i historien, men han overser een ting: i alle disse perioder har mænd fuldstændig konstant og monotont tævet løs på kvinderne. Intellektuelle vil altid søge en eller anden radikalitet. Og hvis det ikke kan være økonomi, så måske køn.

Men kunne konsekvensen ikke også være at betegnelsen 'intellektuel' slet og ret gik i glemmebogen?

Jo, det er muligt. Måske er begrebet forbundet med *Revolutionen* på en måde så det ikke kan overleve uden denne forestilling. Jeg har selv mange erfaringer med den revolutionære retorik. Jeg er ud af en trotskistisk familie, min fader var trotskist og korresponderede med Trotskij, så jeg blev opdraget for Trotskij, mod Stalin. Men

det ville ikke være første gang en flok udmærkede mænd blev indfanget i en voldelig bande... nej, det står jeg ikke ved, jeg ved ikke helt hvad jeg mener om det. Hvad jeg mener er, at den kolde krig dræbte millioner af mennesker i Vietnam og skabte en komplet korrupt amerikansk regering - men alligevel havde vi ret i at kæmpe mod de svin i Sovjet! Der sad en flok kyniske forbrydere i Moskva, som blev bekæmpet af en tilsvarende flok forbrydere i Washington - som bare kæmpede for de rette moralske værdier! Og når folk taler om, at landene i Østeuropa burde søge en 'tredje vej' efter de blev frie for socialismen, så må jeg konstatere: de vil jo ikke bevare en eneste ide fra de fyrre år! Derfor er det meningsløst at komme og sige til dem, at de skulle gøre noget andet end os. Selvfølgelig vil alle de rædselsfulde effekter af kapitalisme vise sig der i de kommende år - *men jeg har bare ikke nogen bedre ide.* Det er altid mit spørgsmål i politik. Hvad kan man gøre? Er der nogle alternativer? Jeg tror faktisk, at et enormt og klodset samfund som mit kan blive et *moralsk fællesskab* ved demokrati, ved at de valgte identificerer sig med systemet.

Det er altså meningsløst at kæmpe mod 'kapitalismen'?

Jeg ville ønske, det ikke var. Det er ligesom når Buddha og Platon siger: den materielle verden er *a lousy place to be*. Men vi har bare ingen alternativer!

Hvad mener De om hele tendensen til at erstatte marxistiske termer med heideggerske og tale om kritik af teknologien og for eksistentielle revolutioner osv.?

Jeg kan ikke tage Heidegger seriøst som politisk tænkter. I sine sene skrifter sagde han en hel masse værdiløst sludder om det moderne samfund.

De taler så rosende om den danske velfærdsstat. Men både det danske 68-oprør og det nyliberale oprør her har gjort op med velfærdet...

Amerikanerne har masser af ønsker om at have jeres danske velfærdssystem. I mit land har kapitalisterne købt regering og presse - for nu at udtrykke det i gammeldags marxistiske begreber - til at skjule at der er mennesker i landet, der lever som dyr. Problemet om sorte børn i de amerikanske storbyer er så seriøst et politisk spørgsmål som det er muligt. Så jeg kan ikke udtale mig om problemerne i det danske velfærd, det er ikke min verden! Det ser ud som om I danskere er vågnet op i et velfærdsparadis og spurgt jer selv: er det alt hvad der er?

Så når De vil overtale Deres fæller som 'American leftist intellectuals', som De kalder dem, il at opgive det marxistiske vokabular, så er det ikke for at opgive social reform?

Nej, hvad jeg vil sige er ligesom i det attende århundrede. Der gik en masse kristne rundt og opdagede kristendommens fejltagelser og forsøgte at ændre kristendommen, så den kunne overleve. Så kom Oplysningen og sagde *JUST FORGET IT! Skip it!* Det er det jeg vil sige til marxisterne. Glem det! Selvfølgelig kan der reddes en enorm masse af kristendommen og en million ting fra Marx. Det er bare ikke interessant! Om Marx får et dækken over sin statue eller ej er af meget lille betydning!

Nogle har foreslået, at vi kun kan få socialisme inden for kapitalismen ...

Det er ligesom at sige, at vi kun kan have en firkant hvis den er rund. Vi må have et nyt vokabular! Det er filosofernes arbejde. Det mest brugbare vi kan gøre er at være idehistorikere, så vi kan klargøre sammenhænge mellem begreber og sige: denne og hin distinktion fører til det-og-det, den dur ikke i det-og-det tilfælde, og så videre. Derfor kan man ikke sige om filosofien er nyttig for samfundet. Nogle gange er den, andre gange ikke. Den har ikke noget specielt med 'rationalitet' at gøre; det er et begreb der er lige så lidt brugbart som 'ideologi'. Det betyder bare, at mennesker forsøger at overbevise hinanden uden tvang.

Alligevel har De en enorm resignation, ja, pessimisme i forhold til USA ...

Ja, jeg fatter ikke, hvad der er sket med USA. Da Reagan kom til og begyndte at lukke de sociale programmer, som de fleste havde gået ind for siden borgerrettighedskampene, troede jeg, der ville udbryde et ramaskrig. Men intet skete. Middelklassen er totalt ligeglad. Den barrikaderer sig bare i forstæderne. Det ender med, at man spærres storbyerne inde bag pigtråd og sætter hæren til at bevogte dem. Så har vi en politistat. Jeg forstår det ikke. Skellet mellem rig og fattig, som er blevet mindre og mindre i over halvfjerds år i USA, det bliver nu igen større og større. Jeg kan slet ikke genkende den fantastiske økonomi på fuld speed, som jeg husker fra min ungdom. Om tyve år står USA og tigger om at blive lukket ind i EF!

Når De taler om kontingens, så sker det tit i forbindelse med historie - således at forstå, at kontingens er et begreb om kulturers og sandheders historiske betingethed. Men kunne man også bruge det i biologien, som begreb for at det på sin vis er tilfældigt - de tilfældige mutationer - at vi er blevet den art vi er? - og måske endda i fysikken, så at udviklingen fra Big Bang er kontingent. Det virker jo mærkeligt, at begrebet kun skulle have gyldighed i det kulturelle domæne?

Ja, jeg er jo faktisk inspireret af biologien i min brug af det. Jeg forsøger at tænke historien ligesom biologien. Deweys fortolkning af Darwin var, at der ikke var nogen stor plan i arternes udvikling, den går bare ud på hvad generne nu muterer sig

frem til. Evolutionen er rent eksperimentel. Og jeg tror ikke videnskaberne behøver modsætningen mellem nødvendig og kontingent. Man kan nøjes med at tale om spatio-temporel regularitet. Når man forklarer en proces med dens sammensætning, så forklarer man makro med mikro - men det er blot at erstatte store ting med små ting. Spørgsmålet om fysiske kræfter kommer blot af at de er noget, vi ikke kan påvirke, det er derfor vi kalder dem kræfter...

De er kulturdarwinist?

Præcis. Ligesom Daniel Dennett overtager jeg biologen Richard Dawkins' ide om 'memer' som den kulturelle parallel til 'gener'. Kulturer dannes ud fra hvilke 'memer' der er egnet til at overleve.

De anvender som nævnt metaforbegrebet hentet fra Davidson til at forklare kulturel forandring. Men hos Davidson kan metaforbegrebet ikke analyseres yderligere; er det ikke en gratis forklaring?

Jeg kunne jo bare have kaldt det en tilfældig mutation, men jeg synes 'metafor' lød smartere. Man behøver bare et eller andet ord for hvad det er der gør det muligt at udvide et logisk rum.

Men det indebærer en nedprioritering af forestillingen om intentioner i historien?

Jeg ønsker at nedprioritere det. Vi er blevet alt for vant til at tale om 'verdensånden' eller naturens plan og en hel række lignende begreber! Selvfølgelig har mennesker planer og intentioner, men deres planer og intentioner er altid en funktion af det vokabular, de har til rådighed. Det interessante spørgsmål er, hvordan skifter vokabularer, hvordan får man intentioner, man aldrig tidligere har haft?

Hvad er Deres næste bog om?

Jeg har ikke noget stort projekt. Nogle gange har jeg tænkt på at skrive en bog om Dewey, en intellektuel biografi, men der kom een sidste år, en fremragende een. Men jeg kunne stadig godt tænke mig at skrive en række essays om Deweys forhold til Darwin, Hegel osv. - bare som dagdrøm. Som ren filosof er jeg bange for jeg ikke har mere at sige! Jeg får et *kick* ud af at skrive kortere tekster om litteratur, som jeg har gjort fornylig. Måske er det det, jeg vil. Jeg ved ikke - jeg er løbet tør for ideer.

Søren Christensen, Morten Haugaard Jeppesen og Frederik Stjernfelt